

V knize s podtitulem „Rodinné putování finskými válkami“ autorka – historička a novinářka sděluje své dětské válečné osudy a přibližuje mnohým z nás neznámý průběh druhé světové války ve Finsku. Co znamenala pro Finsko, Finy, finské vojsko a vládu, jak poznamenala civilní obyvatelstvo, okolní země? A jaké paralely může mít s tehdy vzdáleným Československem?

S těmito otazníky jsem vloni v srpnu vyrazila na cestu tundrou severu Finska, tedy do finské části Laponska. Laponsko se jak známo nachází i na severu Švédska, Norska a v severozápadním cípu Ruska. Nedotčená příroda, nekonečná zrcadla hladin jezer, absolutní ticho. To je Laponsko, i dnes země Sámů, jak je třeba správně nazývat jeho obyvatele. Ti ji obývají už jen jako menšina v poměru k místním národům. A dělí se o ni se soby, kteří se prohánějí ve výběžích desítky kilometrů dlouhých.

Na mé cestě Laponskem z Nuorgamu do Sevetijärvi jsem ale o válce nezjistila téměř nic. I proto, že jsem potkala na 100 km snad jen deset, možná patnáct lidí. Pomníky v pusté tundře nebyly, místa tehdejších bojů už dávno zahladil čas. Až když jsem se přesunula o 100 km dál, což je ve Finsku běžná vzdálenost mezi dvěma městy či obcemi, a navštívila muzeum laponské kultury SIIDA v Inari, a především o 300 km jižněji muzeum Arktikum v laponské metropoli Rovaniemi, začaly se pro mne skládat střípky válečné historie Finska. Ale nejvíce mi ji přiblížila kniha „Dcera laponského krále“.

Do Laponska se tehdy sedmiletá Stina přesunula v polovině června 1944. Spolu s maminkou a starší sestrou Maj. Jejich otec byl ve válečném nasazení. Pro maminku a obě sestry to byl už třetí odchod z domova z Helsinek. Poprvé odešly na sever do Vaasy v říjnu 1939, když byly Stině dva roky. Tehdy na podzim roku 1939 začala pro Finsko první, tříměsíční tzv. Zimní válka se Sovětským svazem. Finsko bylo z důvodu obrovské vojenské převahy nuceno uzavřít příměří a ztratilo část Karelie a na severu území kolem přístavu Pečenga (Petsamo). Finská armáda v síle 600 000 mužů byla demobilizována. Československo bylo rok po Mnichovské zradě, následném zabrání pohraničí a odtržení Slovenského štátu. O 7 měsíců dříve než Finsko zažilo nucenou demobilizaci bez boje a zabrání celé země nacisty. V Praze se blížila protinacistická demonstrace na výročí 28. října a osudný 17. listopad. Ve Finsku se vývoj ubíral jinak.

Podruhé musela Stina se sestrou a matkou odejít na sever do Vaasy znovu o dva roky později. V létě 1941, kdy nacisté napadli Sovětský svaz. Ten reagoval na útok i bombardováním finských cílů. Ve Finsku už totiž byly téměř rok německé jednotky, od léta 1940. Nikoliv okupační, ale jako spojenci Finska. Finská vláda zvolila toto spojení jako menší zlo a protiváhu přesile vojenské hrozby Rudé armády. Hitler o spojení s Finskem stál – naopak Československu a v jeho představách „slovanské podrase“ by něco takového rozhodně nenabízel. Ve Finsku tak začala druhá, tzv. Pokračovací válka, která trvala až do září 1944. Německo v té době ztrácelo na frontě pozice a Finsko uzavřelo separátní příměří se Sovětským svazem. To mělo katastrofální následky. Nacisté podle příměří museli vyklidit zemi co nejrychleji do Norska. Opustit Pečengu se strategicky důležitými niklovými doly. Finská armáda, jejich včerejší spojenec, proti nim musela začít bojovat. Nacisté ustoupili taktikou spálené země. V Rovaniemi zůstal stát z celého města jediný dům – dodnes jej můžete vidět. Všechny ostatní města a obce Laponska byla vypálena.

Laponsko, které mělo být od června 1944 pro Stinu a její rodinu i mnohé další uprchlíky z Finska původně útočištěm, se stalo bojištěm. Na podzim 1944 byl pro obyvatelstvo vydán příkaz k evakuaci. Nastala poslední kalvárie. Maminka se bála čekat v ohroženém laponském Ylitorniu a rozhodla se přesunout s dcerami přes hraniční řeku Tornio do Švédska bez dokumentů. Dostaly se nakonec za velmi nebezpečných podmínek ke svým švédským přátelům. Do neutrálního a bezpečného Švédska se přesunulo 100.000 z celkového počtu 168.000 uprchlíků z Laponska. Maminka pak vedla až do konce jejich pobytu ve Švédsku a návratu domů do Helsinek na jaře 1945 jeden z uprchlických táborů. Byla to vyčerpávající, ale naprosto nezbytná práce. Sestry Stina a Maj byly každá v jiné rodině, viděly se málo i kvůli časté karanténě z důvodů nemocí v uprchlickém táboře.

Stinu mohl potkat i jiný osud. Mnoho finských rodičů se rozhodlo ochránit své děti transportem do bezpečí. Podobně jako rodiče židovských dětí a dětí antinacistů, které utíkaly z Německa, Rakouska, Polska a Čech v letech 1938–39. Ale také třeba rodiče anglických dětí z ostrova Jersey a Normanských ostrovů okupovaných od roku 1940 nacisty, které byly transportovány do Anglie. Z Finska odjelo na 70 000 dětí s kufříky a cedulkami se jménem na krku hlavně koncem roku 1941 a v roce 1942, a to především do Švédska, kolem 4 000 pak do Dánska a sto do Norska. Některé zahynuly ve vlaku při náletech, později je ohrožovaly nemoci. Mnohé se po válce vrátily, neuměly rodný jazyk, zapomněly na své rodiče. To byly další lidské katastrofy, které přinesla Finsku, i jiným zemím, válka.

Kniha je přesto, že líčí těžké období války, plná něhy a lásky, která rodině pomáhala přežít. Nabízí dětský pohled na složitý svět, který těžké situace odlehčí. Doplnují ji časté citáty z korespondence rodičů Stiny, pro kterou byl „Papi“ statečný laponský král a ona jeho dcerou.

V laponském kroji maminka, umělkyně a fotografka, vyfotila Stinu v Ylitorniu. „Papi“ vytrvale z fronty posílal potraviny, především maso. „Příště už ten barel sobí krve neposílej“, psala mu maminka Stiny, „měl přes 40 kilo a dalo nám práci ho na saních s pomocí dobrých lidí dopravit domů. Máme jí dost a dáváme ji do všeho – do koláčů, placek, omáček.“ Sedmiletá Stina ze Švédska posílala tatínkovy *Zprávy ze světa od Stiny* – výstřižky z novin, které děti i dospělí pečlivě sledovali. Informovaly o jednáních spojenců i o nových kožených botách, které Stina dostala.

Finské civilní obyvatelstvo mělo jistě výhodu v tom, že se mohlo přesunovat z míst konfliktů do bezpečí. Odchody byly mnohdy nucené a náhlé. Například pro obyvatelstvo Karelie, kde na 90.000 lidí opustilo své domovy dvakrát, a nakonec se už zpět nikdy nevrátilo. Byly to obrovské vlny uprchlíků. Mnozí obyvatelé Laponska, Sámové, nikdy předtím neopustily svá území a nebyli zvyklí na život ve městech. Ve Švédsku pak odmítali v uprchlických táborech předat děti a příbuzné nakažené chorobami do nemocnic. Ti pak ve velkých počtech umírali.

Finsko ztratilo ve válce kolem 100 000 mužů. Jak vám řekne každý Fin – podívej se na mapu Finska. Je to tančící žena, která ve válce ztratila pravou ruku – Pečangu (a tím přístup k moři) a kousek své rozevláté sukně – Karelii.

Finové jsou však nesmírně hrdí, že si uhájili svou nezávislost. Získali ji, podobně jako Československo, po první světové válce v roce 1917 – po staletích nadvlády královského Švédska, před ním Dánska, a po něm naposledy i carského Ruska. Finové vzorně pečují o hroby válečných obětí, všude jsou čerstvé květiny, na mnohých také, jak je zde tradicí, bílé rozkvetlé lišejníky. Ale zeptáte-li se, co je to za oběti, kdo proti komu tehdy bojoval, detaily nevědí. Je to pro ně minulost. Vědí, že svět jim vyčítal spojenectví s nacisty a boj proti Sovětskému svazu, jednomu ze Spojenců. Ale vědí, co válka znamenala pro ně. Finsko přežilo i studenou válku, udrželo svou nezávislost v zóně mezi východem a západem. Dalo by se říct, že se období zhodnotila, tresty nerozdaly. Všichni věděli, že jako malý stát musí s těmi velkými vycházet, ale mít na mysli především svou svobodu, jednotu a své místo. V tom chápu od Finska lekci tolerance a úcty pro Evropu i celý svět.

Milena Městecká, foto z archivu autorky a z knihy „Dcera laponského krále

Pro poznání současného hodnocení historie finských válek doporučuji také dvoudílnou knihu Finsko ve válce, Finland at War I a II, Vesa Nenye a kol., 2015 a 2016, Osprey Publishing, USA

{phocagallery view=category|categoryid=195|limitstart=0|limitcount=0}